

Cinemien Film & Video Distribution en ABC Distribution

presenteren

Cordero de Dios
Een film van Lucía Cedrón

Nederlandse release: 21 augustus 2008

Belgische release: 18 juni 2008

Persmappen en beeldmateriaal van al onze actuele titels kunnen gedownload van onze site:

www.cinemien.nl of www.abc-distribution.be

Link door naar PERS om een wachtwoord aan te vragen

Synopsis

Tijdens de economische crisis van 2002 in Argentinië wordt de 77-jarige dierenarts Arturo ontvoerd. Zijn dochter Teresa is eind jaren zeventig gevlucht naar Parijs na de moord op haar man Paco, sinds die tijd heeft zij geen contact meer met haar vader. Háár dochter, Guillermina die in Buenos Aires woont, vraagt haar moeder terug te komen om samen Arturo te bevrijden. Teresa vertrekt met tegenzin naar Argentinië en Guillermina is verbaasd over de onverschilligheid van haar moeder. Door middel van flashbacks leren we de familiegeschiedenis kennen. In 1978 is Guillermina een kleuter in een Argentinië dat gebukt gaat onder een militaire dictatuur, haar ouders Teresa en Paco zitten in de ondergrondse oppositie, terwijl grootvader Arturo vrienden heeft in de hoogste kringen. Het WK Voetbal wordt in Argentinië gehouden, terwijl de arrestaties en verdwijningen gewoon door gaan. Wanneer Teresa opgepakt en gemarteld wordt, wendt vader Arturo zich tot zijn machtige vrienden. Teresa kan vrijgelaten worden, maar daarvoor moet Arturo een hoge prijs betalen, die Teresa hem nooit zal vergeven. *Cordero de Dios* is een aangrijpend familiedrama dat op meeslepende wijze twee turbulente periodes uit de recente Argentijnse geschiedenis verbindt.

91 min. / 35 mm / Kleur / Dolby Digital / Spaans gesproken / Argentinië 2008

Cast

Mercedes Morán
Leonora Balcarce
Malena Solda
Juan Minujín
Jorge Marrale
Ariana Morini
María Izquierdo
Ignacia Allamand
Ana Celentano
Horacio Peña

Teresa 2002
Guillermina
Teresa 1978
Paco
Arturo

Crew

regie:	Lucía Cedrón
scenario:	Lucía Cedrón, Santiago Giralt, Thomas Philippon Aginski
director of photography :	Guillermo Nieto
production manager :	Barbara Sampietro
art director:	Cristina Nigro
montage:	Rosario Suarez
producent:	Lita Stantic
muziek:	Sebastian Escofet
geluid:	Victor Tendler, Guido Berenblum

Lucía Cedrón

Lucía Cedrón is geboren in 1974 in Argentinië. In 1976 vluchtte ze met haar ouders naar Parijs, waar haar vader een paar later onder verdachte omstandigheden stierf. Aan de Sorbonne behaalde Cedrón diploma's in literatuurwetenschap, filmwetenschap en geschiedenis. Na haar afstuderen werkte ze als scenarioschrijver en producent voor de Franse televisie, in 2002 besloot ze terug te keren naar Buenos Aires. Hier maakte Cédron haar eerste korte film maakte *En ausencia* (2002), waarvoor ze de Zilveren Beer in Berlijn en andere belangrijke prijzen won. *Cordero de Dios* (Lamb of God), geselecteerd voor het IFFR 2008 in Nederland, is haar speelfilmdebuut.

Mercedes Morán

Mercedes Morán speelt de rol van Teresa, in 2002. Al heel jong trouwde zij, op haar 17e, tegen de wil van haar ouders. Als sociologiestudente hield ze zich helemaal niet bezig met theater: "Ik kwam toevallig tot acteren, terwijl ik niet in toeval geloof. Ik studeerde sociologie, maar de militairen zorgden ervoor dat die studie nergens toe leidde." Om het jaar niet te verliezen, schreef Mercedes zich in voor een workshop met acteur Lito Cruz. Daarmee was haar carrière als actrice begonnen. Morán heeft in tal van films gespeeld en is momenteel te zien in de Argentijnse versie van *Desperate Housewives*.

Morán heeft drie dochters: Mercedes en María -uit haar eerste huwelijk- en Manuela, van acteur Oscar Martínez, met wie ze een lange relatie had. Na *Gasoleros*, in 2000, besloot Morán iets helemaal anders te gaan doen en een tijdje uit de filmwereld te stappen. Met Cordero de Dios maakt zij een come-back.

INTERNATIONAL
film
FESTIVAL
ROTTERDAM

TIGER AWARDS
competition
37th INTERNATIONAL FILM FESTIVAL ROTTERDAM

Cordero de Dios was de openingsfilm op het Internationaal Filmfestival Rotterdam, waar de film z'n Nederlandse première beleefde. De film was ook geselecteerd voor de VPRO Tiger Awards Competitie en kwam mede tot stand dankzij een bijdrage van het Hubert Bals Fonds. Het festivalpubliek gaf *Cordero de Dios* een hoge waardering: de film eindigde als vijfde in de toptien van festivalfavorieten.

Uit de IFFR-catalogus:

Familiedrama verbindt op meeslepende wijze twee periodes uit recente Argentijnse geschiedenis. Wanneer de welgestelde Arturo (77) tijdens de financiële crisis van 2002 wordt gekidnapt, is diens sinds 1978 in ballingschap levende dochter gedwongen terug te keren naar Buenos Aires.

Het in alle opzichten zeldzaam geacheveerde speelfilmdebuut van Lucía Cedrón speelt op het moment dat Argentinië midden in de economisch-financiële chaos van een aantal jaren geleden verkeert. Daardoorheen zien we gebeurtenissen uit 1978, het jaar van het WK Voetbal, in een land onder een militaire dictatuur.

Het zijn twee turbulente periodes in de geschiedenis van het land, die door Cedrón op een aangrijpende manier onlosmakelijk met elkaar verbonden worden. Het begint in het betrekkelijke heden met de ontvoering van de 77-jarige Arturo. Er wordt losgeld geëist bij zijn kleindochter Guillermina, die zich genoodzaakt ziet om de hulp van haar moeder Teresa in te roepen. Teresa woont al sinds het eind van de jaren zeventig in ballingschap in Frankrijk, gedwongen door politieke omstandigheden; zij moet wel naar Buenos Aires komen ...

In de hoogst onstabiele situatie in 1978 was Teresa bijna afgestudeerd arts, en woonde samen met haar man Paco en hun zesjarig dochttertje. Ze hadden banden met oppositiegroepen, en werden op een gegeven moment door de paramilitaire politie ontvoerd. Grootvader Arturo moest voor de kleine Guillermina zorgen, en probeerde met zijn goede contacten bij het leger zijn dochter en schoonzoon vrij te krijgen.

Cordero de Dios behandelt in een prachtige spiegelconstructie een voor de maakster hoogstpersoonlijk onderwerp. Haar vader, filmmaker Jorge Cedrón, stierf in de jaren zeventig onder nooit opgehelderde omstandigheden, en ze groeide met haar moeder op in Frankrijk. (GT)

Interview met Lucía Cedrón

Née à Buenos-Aires, Lucia Cedron a quitté l'Argentine en famille en 1976, pour fuir la dictature. Son père est mort mystérieusement en France en 1980, et depuis, les fantômes attendaient dans l'ombre. Aujourd'hui, l'enfant devenue grande livre son premier long métrage, *Cordero de Dios*, retour à deux temps (1978 et 2002) sur son passé et sur celui de son pays natal. Une œuvre qui tente de réunir les membres d'une famille disloquée par les troubles enfouis, par une jeune femme sereine et décidée à continuer son chemin, en France comme en Argentine. Elle a la double nationalité et ne veut « renoncer ni au maté ni au vin rouge » !

Fallait-il que votre premier long métrage raconte cette histoire-là?

Pour commencer, je ne me suis jamais dit que j'allais faire du cinéma. Au contraire. Je voulais m'en soustraire, mon père ayant été réalisateur et étant mort en France, dans des circonstances pas éclaircies, pendant la dictature argentine. C'était trop complexe. Mais, par la tangente, j'ai fini par tomber dedans. Un jour j'ai crié « action ! » et je me suis dit « Mais qu'est-ce que je suis en train de faire ?! ». J'ai eu l'idée d'un court métrage que j'ai écrit, *En Ausencia*, qui a gagné à Berlin. Je l'ai fait pour l'idée que j'avais envie de réaliser, pas pour réaliser à tout prix. Le désir était concret. Toutes les portes se sont alors ouvertes, mais je ne savais pas encore si j'allais continuer. Faire un film est si compliqué, si difficile, et demande tellement d'énergie, de travail et d'argent, que si l'envie de dire quelque chose n'est pas suffisante et si on n'y croit pas coûte que coûte, autant rester chez soi et faire autre chose. *Cordero de Dios* est effectivement une fiction inspirée de faits réels. Ma mère en a fait une définition que j'adore : « Les faits sont de pure fiction mais les dialogues sont littéraires ». Je me suis souvent demandé si j'allais raconter des bouts de cette histoire, ou évoquer les fantômes qui m'empêchent de dormir la nuit. Allumer la lumière et les faire sortir.

Les résonances personnelles vous rattrapaient-elles sur le tournage, ou étiez-vous toujours tenue par le concret ?

Pendant trois ans de ma vie, je n'ai fait qu'écrire huit heures par jour, ou enquêter sur la crise économique des pays sud-américains, les kidnappings des années 70 et 2000, les formes d'enlèvements, de tortures, les fonctionnements de la police et des militaires sud-américains, les circuits d'argent, les rançons, les procès des juntas militaires... Tout a été super blindé. Personnellement, je suis passée par beaucoup de stades. Le film est dédié à ma mère, qui est retournée en Argentine en 1991, bien avant moi. On ne s'est pas parlé pendant un an ou deux, car des choses étaient trop fortes. Je suis parfois extrême, et je me disais que je devais faire ce film, pas parce que j'en avais envie, mais parce que, si je ne le faisais pas, j'allais mourir. Comme une nécessité vitale. *Cordero de Dios* est une histoire d'amour avec la possibilité pour trois générations de se retrouver, car on peut faire des choses avec les vivants. Mais pour voir le verre à moitié plein, il faut voir la moitié vide. Et c'est parfois douloureux. Heureusement, de la star aux figurants et aux stagiaires, tous sur le tournage avaient une raison proche ou lointaine de vouloir participer à ce film.

***Cordero de Dios* fuit la reconstitution historique et vous mêlez avec fluidité les deux époques...**

Une des maximes du film, également mienne, était « Moins, c'est plus ». Ne pas faire de fioritures, mais qu'il y ait de la poésie, de la beauté et de l'esthétique, sinon j'aurais fait une thèse ou un livre. Je voulais que ce soit juste, donc je n'ai pas fait énormément de prises, et j'avais blindé la préparation. Je voulais toujours aller à l'essentiel, avec une autre maxime, d'un copain, « Tout ce qui n'est pas nécessaire est immoral », qu'on ne peut pas toujours appliquer à l'art (rires). Tout ce qui était présent devait donc avoir une justification et une utilité. Le passage d'un temps à l'autre répondait à mon idée que l'être humain ne vit pas de flash-back, mais qu'on cohabite tous avec nos souvenirs et notre passé, que la mémoire est capricieuse et sinueuse à la fois. Je voulais concrétiser cette idée, avec deux époques identifiables mais réunies, sans mettre des écriteaux pour préciser les dates, ce qui pour moi est une insulte à l'intelligence du spectateur. C'était une idée narrative de scénario, presque philosophique, qui prenait une concrétisation réelle et matérielle dans l'image et la photo. Mais pas pour jouer la virtuosité.

Comment va l'Argentine et comment réagit-elle au film?

Cordero de Dios aborde des sujets périlleux et difficiles, pour un public argentin qui a parfois souffert dans sa propre chair, avec des blessures encore ouvertes. Je fais partie d'une génération qui a été protagoniste sans être active, car j'étais trop petite. Je reçois donc la société argentine comme héritage de mes parents, avec le bon et le mauvais. A moi de voir maintenant ce que j'en fais et ce que je laisse à mes gamins, car les survivants vivent les conséquences de cette époque. Ça fait un moment que j'essaie de ne pas juger mes parents. Dans le film, je passe une heure et demie à essayer de réunir ces trois générations, et je pense que le meilleur allié du réalisateur reste l'imagination du spectateur. Pour moi, la vraie histoire commence avec cette imagination à la fin du film. Je suis contente et assez calme, mais je sais que ça risque de créer un peu le bordel en Argentine. Ma productrice est consciente que le film risque d'être une petite bombe, en proposant une lecture de ce type, car jusque là, les films ont souvent été manichéens, avec les bons et les mauvais. Dans le pays, les enlèvements ont toujours lieu actuellement. Les séquelles persistent, dans une société qui a fait, pas fait et laissé faire. Défendre une idéologie justifie-t-il de tuer des hommes ? Il faut être couillu pour prendre les armes, prêt à tuer et à mourir, quelque soit son idéologie. Mon père avait pris les armes.

Comment vont les fantômes aujourd'hui ?

Quand je pourrai passer au travers, je pourrai commencer à raconter autre chose. Mais je pense aussi que c'est un prétexte, car Ozu, cinéaste que j'adore, s'asseyait avec son scénariste et regardait son dernier film, en cherchant l'idée en germe qu'il pourrait développer dans le suivant. On dit souvent qu'on fait toujours la même histoire sous d'autres formes, ou qu'on travaille les mêmes problématiques. Car on ne va pas faire un film sur des certitudes, qui n'en ont pas besoin. Je sais que la loi de la gravité existe, je ne vais pas faire un film là-dessus. Par contre, je veux filmer les différents aspects de l'être humain, ses contradictions, toutes ses zones de gris, magnifiques et terribles. J'ai appris à aimer mes personnages pour qui j'ai de la compassion, sauf le militaire et le flic, qui n'ont ni avocat ni ami en moi. *Cordero de Dios* n'est pas un film sur le pardon, mais sur le désir momentané de se mettre dans la peau de l'autre, pour comprendre la vie depuis sa subjectivité. Comme dit un personnage, avec les morts, on ne peut pas faire grand-chose, mais avec les vivants, tout est offert.

Ferez-vous comme Ozu pour votre prochain film ?

Ce n'est pas une mauvaise idée ! On me demande souvent : « Alors ? ». Et bien je suis à sec, je dois me reposer et me séparer du film. Une des rencontres merveilleuses de *Cordero de Dios* a été le producteur français Serge Lalou (Les Films d'Ici). Un autre ange, particulier. Il me disait que c'était une chance de sortir le film en France et en Argentine au même moment, pour mieux le lâcher ensuite. Mais j'avais quand même fait une coupure après l'avoir terminé, en novembre. Je suis partie deux mois en Inde, toute seule. J'ai pu le redécouvrir après, avec sérénité.

Bron: Cinema.Aliceadsl.fr

Argentinië 1976 - 1983

In 2001 was het Argentijnse verleden in Nederland weer onderwerp van discussie vanwege de verloving tussen Kroonprins Willem-Alexander en Maxima Zorreguieta, van wie de vader minister van Landbouw was tijdens het bewind van de junta.

In maart 1976 pleegde een groep militairen een staatsgreep in Argentinië. Omdat de politieke situatie op dat moment verre van stabiel was, riep deze machtsovername veel minder reacties op dan de coup van Pinochet in Chili. In eerste instantie bestond vooral het beeld dat de militairen orde op zaken zouden stellen en dat daarna weer een burgerregering aan de macht zou komen. Na enkele maanden bleek echter dat tegenstanders van het regime geruisloos verdwenen en dat de junta tot alles in staat was om aan de macht te blijven. In totaal zijn volgens schattingen van Amnesty International tussen 1976 en 1983 20 tot 30 duizend mensen verdwenen of vermoord.

In Nederland was in eerste instantie weinig aandacht voor de situatie in Argentinië. Het Solidariteits Komitee Argentinië-Nederland (SKAN) dat al in 1975 werd opgericht als reactie op de situatie in Argentinië onder Isabel Perón, probeerde de Nederlandse bevolking op te roepen tot solidariteit, maar vond weinig weerklank. Ook het rapport van Amnesty International dat in 1977 verscheen leidde niet tot een publieke discussie. Deze kwam feitelijk pas op gang toen in 1978 het Wereldkampioenschap Voetbal in Argentinië werd gehouden. Er gingen stemmen op om in verband met de mensenrechtensituatie ter plaatse niet mee te doen. Freek de Jonge en Bram Vermeulen, verenigd in het cabaretduo Neerlands hoop begonnen met een zogenaamde 'Aktie Argentinië' en gingen op tournee met een show getiteld 'Bloed aan de Paal'. In deze show kwam onder andere de volgende tekst voor:

*We gaan naar Argentinië
Waar dagelijks wordt vermoord
Maar daar is nu eventjes geen tijd voor
Zojuist heeft Rep gescoord
Zonder Crujff in de finale
Wie had dat verwacht
En op de eretribune
Zitten Wiegel en Van Agt
We zitten in de finale
In een politiestaat
Het is weer tijd om te bepalen
Waar het allemaal op staat*

Als gevolg van deze actie vertrokken de spelers met stille trom van Schiphol. 'Geen van de spelers had de behoefte een blik in de richting van de vertrekhal te werpen. De ruimte werd bevolkt tot twee- tot driehonderd protesterende mensen. Zij zwaaiden met protestborden met opschriften als 'Verraders', 'Oranje is (bloed)eerlijk' en 'Stop de massamoord' en schreeuwden hun yells. De demonstranten wilden niet dat Nederland zou voetballen in een land waar burgers door de regering werden ontvoerd, gemarteld en vermoord. Want dat was wat volgens Amnesty International op grote schaal in Argentinië gebeurde.' (Uit: *Een vuile oorlog*; WK 78, Meindert van der Kaaij). De voetballers haalden de finale en werden in Nederland bij terugkomst als helden onthaald. Daarna bleef het weer een tijd stil rondom Argentinië, totdat in 1983 mede als gevolg van de Falkland-oorlog het regime viel.

In 1977 werd de 'Vereniging van de Moeders van de Plaza de Mayo' opgericht. In eerste instantie eisten deze vrouwen informatie over het lot van hun verdwenen kinderen. Ook na het herstel van de democratie in Argentinië zijn de 'Dwaze Moeders' doorgegaan met hun wekelijkse bijeenkomsten op het Plaza de Mayo in Buenos Aires, nu om een einde te maken aan de onschendbaarheid van de militaire junta.

Bron: Koninklijke bibliotheek - Nationale bibliotheek van Nederland

Actie Argentinië/ Bloed aan de paal

26 oktober 1977 plaatste het Nederlands elftal zich, onder leiding van Ernst Happel, voor het Wereldkampioenschap voetbal van 1978 in Argentinië, dat op dat moment geregeerd werd door de totalitaire leider Jorge Videla en middenin de vuile oorlog zat. Ondanks de morele bezwaren, die ook op hoog politiek vlak speelden, wilde het Nederlands elftal toch afreizen naar Argentinië.

Freek de Jonge kon het, met in zijn achterhoofd de Olympische Spelen in 1936, niet verkroppen dat Nederland zonder boe of bah zou deelnemen aan dit toernooi. Daarom bedacht hij in januari 1978 de Actie Argentinië, die hij met Bram Vermeulen uitwerkte. Zij zetten een boycotactie op, die zij via een persconferentie groots aankondigden. Hierbij werden zij gesteund door het Solidariteitskomité Argentinië-Nederland.

Neerlands Hoop ging het land in om diverse discussieavonden te houden. Daarnaast startten ze een nieuw popprogramma, met veelal oude Neerlands Hoop liedjes, onder de titel *Bloed aan de paal*, dat zij opvoerden met Music Garden, de band die Jan de Hont na Neerlands Hoop Express oprichtte samen met Thé Lau. Hoogtepunt van het programma was het slotlied *Het is weer tijd om te bepalen waar het allemaal op staat*, waarin De Jonge stelt:

"We gaan naar Argentinië, waar dagelijks wordt gemoord
Maar daar is nu eventjes geen tijd voor zojuist heeft Rep gescoord
Zonder Crujff in de finale, wie had dat verwacht
En op de eretribune zitten Wiegel en Van Agt"

Ondanks dat de groep weinig steun kreeg vanuit de politiek, zij wisten enkel de PPR volledig mee te krijgen, was de toon wel gezet. Er werden door diverse Kamerleden Kamervragen gesteld en er moest op hoog niveau diplomatiek overleg gevoerd worden, tussen verschillende ambassadeurs.

Ook de, in de haast gemaakte, elpee *Bloed aan de paal*, waarvan de opbrengst ten goede kwam aan de Actie Argentinië, deed het goed. De Jonge en Vermeulen haalden, met een door hun opgezette petitie, 60.000 handtekeningen op en de aandacht voor de mensenrechtensituatie in Argentinië was, ondanks het feit dat de publieke opinie nog steeds voor deelneming aan het WK was en het Nederlands elftal gewoon mee zou doen aan het eindtoernooi, vele malen groter dan voorheen.

Na de Actie Argentinië sloten Vermeulen, De Jonge en De Hont zich, in navolging van The Band, enkele weken op in Kasteel Nemerlaer in Haaren om met een mobiele studio de popplaat *Ik ben volmaakt gelukkig* op te nemen. Opvallend hierbij was dat De Jonge muzikaal deel was gaan uitmaken van de band, als drummer. De plaat verscheen in de zomer van 1978.

In 2001 Premier Kok noemde het heimelijke bezoek van Jorge Zorreguieta aan ons land 'acceptabel'. Daarmee lijkt hij de wijdverbreide opvatting te delen dat de vader van Máxima slechts een werktuig van de Argentijnse dictatuur is geweest en dat de goede man verder niets met de militaire junta van doen had. De feiten wijzen echter in een geheel andere richting.

Voor het Nederlands voetbalelftal kende het WK van 1978 in Argentinië een dramatisch verloop. Het begon al met het afzeggen van Johan Cruyff, wat zo ongeveer een nationale ramp ontketende. Vervolgens dreigde vroege uitschakeling toen Oranje in de eerste ronde onderuitging tegen Schotland. Geheel tegen de verwachtingen in haalde Hollands Glorie echter toch de finale tegen het gastland. Na verlenging werd daarin met 3-1 verloren, nadat Rob Rensenbrink op de valreep van de reguliere speeltijd de paal nog had geraakt. Dus mochten de Zuid-Amerikanen zich vier jaar lang wereldkampioen noemen. Achteraf werd pas duidelijk dat het hele toernooi van steekpenningen aan elkaar hing. Een voorbeeld: winst in de cruciale groepswedstrijd tegen Peru kocht Argentinië af met honderdduizenden tonnen graan. Doel van die 'transactie' was medefavoriet Brazilië uit te schakelen. Hetgeen lukte, want het bewuste duel eindigde in de internationaal voor onmogelijk gehouden cijfers: 6-0! 'Als die laatste bal van Rensenbrink erin was gegaan, dan hadden we nu nog op het veld gestaan,' verklaarde de Nederlandse bondscoach Happel jaren na die beruchte finale van 1978.

Maar niet alleen in sportief opzicht was het WK van dat jaar omstreken. Argentinië werd destijds al enige tijd in een ijzeren en wurgende greep gehouden door de junta van dictator Videla.

Mensenrechten betekenden helemaal niets in het land en tegenstanders van het regime werden op grote schaal ontvoerd, gemarteld of gruwelijk vermoord. (Meer dan twee decennia later staan nog steeds honderden Argentijnen op de vermistenlijst!)

Vandaar dat er hier nogal wat scepsis bestond over deelname aan het evenement. Zo klommen de cabaretiers Freek de Jonge en Bram Vermeulen - onder het motto 'Bloed aan de Paal' - protesterend op de barricades om Nederland voor verlegenheid te behoeden. Tevergeefs.

Op 25 juni, de dag van de finale, zat generaal Videla triomfantelijk op de eretribune. Met naast zich de man die gezien zijn functie wel eens het brein achter de 'graan deal' met Peru geweest zou kunnen zijn: Jorge Zorreguieta. Op dat moment werd hij waarschijnlijk alléén herkend binnen zijn eigen natie, maar bijna 23 jaar na datum kent zowat heel Nederland hem. Omdat hij de vader is van Máxima, de 'vriendin' van kroonprins Willem-Alexander. Aangezien het ernaar uitziet dat het wel wat wordt tussen die twee, groeit de interesse in Jorge Zorreguieta - en zijn rol in het schrikbewind van weleer - met de dag.

Het door 'de Toveraar' bedachte 'Proces van Nationale Wederopbouw' werd met het geweer in de hand doorgevoerd

Twee jaar voor het wereldkampioenschap, in de lente van 1976, grepen de militairen de macht in Argentinië. Ontevreden als ze waren over de 'politieke en economische wanorde' waarin het land verkeerde. Het leger beloofde snel orde op zaken te zullen stellen. Overal verschenen strafkampen, martelcentra en doodseskaders. De ene na de andere Argentijn verdween spoorloos; executies en folteringingen waren aan de orde van de dag.

'Niets was ook maar in de verste verte vergelijkbaar met de omvang waarmee in Argentinië na de coup folteringingen werden toegepast,' schreef Iain Guest in zijn beroemde boek 'De Vuile Oorlog - De Argentijnse junta en de mensenrechten'. Waar de beulen met name in 'gespecialiseerd' waren, was de vissenvoer-methode: het uit vliegtuigen dumpen van levende arrestanten boven volle zee. De staatsterreur richtte zich vooral op arbeiders, want als de officieren érgens een hekel aan hadden dan was het wel aan stakingen. Die moesten koste wat kost voorkomen worden.

'Mensenrechtenorganisaties schatten dat er in totaal zo'n 30.000 Argentijnen zijn vermoord tijdens de Videla-dictatuur. De vele honderden vermisten niet meegerekend,' zegt Edwin Koopman, Argentinië-correspondent voor onder meer het dagblad Trouw.

Na de zuiveringen werd de economie aangepakt. Minister José Martínez de Hoz, bijgenaamd de Toveraar, was het brein achter 'het Proces van Nationale Wederopbouw' dat zich in eerste instantie kenmerkte door het ontbreken van iedere overheidsbemoeienis. Daarmee oogste de junta de steun van Argentijnse ondernemers. Ook reserveerde Martínez de Hoz jaarlijks gigantische bedragen voor defensie (gelijk aan de helft van de totale exportsom) en verhoogde hij de salarissen van de militairen met honderdtwintig procent. Edwin Koopman: 'De economie van Martínez de Hoz kun je

omschrijven als 'het wilde kapitalisme': een ongecontroleerde vorm van kapitalisme zonder staats inmenging, waarin enkel het recht van de sterkste gold. Ondernemers waren er blij mee, maar vakbonden werden verboden en iedereen die zich ertegen verzette werd opgepakt. Het was duidelijk dat het plan van Martinez de Hoz alleen onder dwang gerealiseerd kon worden. Geen enkele democratie zou het toegelaten hebben. 'Het Proces' werd met het geweer in de hand doorgevoerd.'

'Zorreguieta was een van de mensen van het economisch team; de kurk waar de hele dictatuur op dreef'

Tot 1976 was Jorge Zorreguieta leider van de Sociedad Rural Argentina. Deze oppermachtige 'ondernemersvereniging' van landbouwers had een grondige hekel aan een bevoogdende staat en zodoende paste de voorman prima in het straatje van de junta. In NRC Handelsblad verklaarde de tegenwoordig als consultant werkzame Martinez de Hoz vorig jaar dat hij Zorreguieta persoonlijk had uitgekozen. 'Hij was een zeer effectieve medewerker,' aldus 'de Tovenaar'. Volgens onderzoekers en mensenrechtengroeperingen is het niet uitgesloten dat Zorreguieta al ruim voor de staatsgreep had meegewerkt aan het opstellen van 'Het Proces'. Koopman: 'Zorreguieta behoorde tot degenen die de militaire ingreep toejuichten. Hij stond er vierkant achter en heeft zich er nooit van gedistantieerd. Nog sterker, hij was een van de mensen van het economisch team; de kurk waar de hele dictatuur op dreef.'

Een aantal jaren gingen terreur en ultra-liberale marktpolitiek hand in hand in Argentinië. Maar rond 1980 verschenen er andermaal donkere wolken boven het geplaagde land. De economie was nog steeds een zootje. Van 'Het Proces' leek alleen het leger te profiteren. Videla haalde de bezem door zijn kabinet. Maar Jorge Zorreguieta mocht aanblijven. Hij bleek zelfs zó goed te liggen bij de militairen, dat hem een ministerspost werd toebedeeld. Terwijl de steun voor de junta steeds verder afbrokkelde, probeerde Zorreguieta de landbouwsector tijdens een agrarische beurs in Buenos Aires alsnog op 'betere' gedachten te brengen. 'Niet omdat we een gemakkelijk applaus willen, maar omdat de grootse veranderingen onder vuur worden genomen door de ware vijanden van dit proces en de filosofie erachter.' (bron: Edwin Koopman) De neergaande spiraal waarin het regime verkeerde kon echter niet meer gekeerd worden. In 1981 koos Videla eieren voor zijn geld en trad af. Een jaar later, na de verloren Falkland-oorlog tegen Groot-Brittannië, was het gebeurd met de hele dictatuur.

'Burgerministers zijn er gemakkelijk vanaf gekomen. De aanklagers hadden het al druk genoeg met de militairen'

Tot serieuze vervolging van de juntaleden is het nooit gekomen. Een aantal hoge militairen werd weliswaar veroordeeld, maar kreeg niet lang daarna amnestie. Generaal Galtieri, Videla's opvolger, verliet de rechtszaal zelfs als vrij man. En Jorge Zorreguieta, kwam het in zijn geval ooit tot een aanklacht? 'Nee,' weet Edwin Koopman. 'Burgerministers zijn er gemakkelijk vanaf gekomen. Ten eerste, omdat er geen sprake was van bewijsbare directe betrokkenheid bij de misdaden (zelf hebben zij hun handen natuurlijk nooit vuilgemaakt). Ten tweede, omdat de aanklagers het al druk genoeg hadden met de militairen. Martinez de Hoz was een uitzondering, maar ook hem werd amnestie verleend.' Hij loopt nu vrij rond.'

Voor Koopman staat niettemin vast dat Zorreguieta wel degelijk op de hoogte moet zijn geweest van de grove manier waarop in Argentinië de mensenrechten geschonden werden. 'Als wij het destijds in Nederland al wisten, dan móét hij het in Argentinië toch zeker geweten hebben.'

Jorge Zorreguieta, tegenwoordig voorzitter van de Argentijnse suikerproducenten-organisatie, weigert met de pers te praten over zijn verleden. Ook het merendeel van zijn landgenoten wil eigenlijk liever niet herinnerd worden aan de duistere dagen van de dictatuur.

'Zorreguieta hield dat regime in stand en maakte er deel van uit. Dan moet hij ook het lef hebben uit te komen voor zijn daden'

Dat betekent echter niet dat de wandaden uit het duistere Videla-tijdperk elders ter wereld in de vergetelheid zijn geraakt. Augustus vorig jaar verkondigde de voormalige Nederlandse Unesco-ambassadeur M. Mourik, dat hij Zorreguieta direct door het Openbaar Ministerie zou laten arresteren als 'de man een stap op Nederlandse bodem zet'. Volgens kenners was namelijk aangetoond dat de aanstaande schoonvader van Willem-Alexander vervolgd kan worden wegens 'medeplichtigheid aan foltering'.

En in december veroordeelde een rechtbank in Italië bij verstek twee Argentijnse generaals wegens de ontvoering en moord op acht Argentijnen van Italiaanse afkomst. Vlak voor Kerst schreven acht progressief-christelijke organisaties een brief aan koningin Beatrix, waarin zij de vorstin verzoeken een gesprek aan te gaan met de inmiddels wereldbekende Dwaze Moeders. (Op de Plaza del Mayo in de Argentijnse hoofdstad Buenos Aires vragen zij nog wekelijks opheldering over het lot van hun verdwenen kinderen tijdens de dictatuur). Uit naam van die organisaties zegt Griekse Land: 'Als Willem-Alexander en Máxima gaan trouwen, vinden wij dat de koningin een gebaar moet maken naar de slachtoffers van de onderdrukking. Zij zou een dialoog op gang kunnen brengen om de slachtoffers recht te doen en om de daders hun eigen onrecht in te laten zien. Dat kan een eerste stap richting verzoening zijn.'

En Jorge Zorreguieta moet, zegt Griekse Land, een gesprek arrangeren met de Dwaze Moeders. 'Want hij hield dat regime in stand en maakte er deel van uit. Dan moet hij ook het lef hebben om uit te komen voor zijn daden. Straks staat hij misschien naast de koninklijke familie op het bordes van paleis Soestdijk te juichen. De vraag is dan: Willen wij dan ook nog juichen?'

De Nederlandse regering blinkt uit in het onvermogen om een heldere mening over het Videla-regime te formuleren

Volgens Edwin Koopman treedt er langzaam (maar zeker) een kentering op in de houding ten opzichte van dictaturen. Hij noemt een paar voorbeelden. 'De Dwaze Moeders krijgen steeds meer steun en sympathie in Argentinië. Er is nu veel meer openheid dan een paar jaar geleden. Militairen worden zelfs vervolgd. Kijk maar naar Chili, waar de onschendbaarheid van Pinochet is opgeheven.' Haaks op deze hoopgevendende ontwikkelingen, staat echter het onvermogen van de Nederlandse regering om een heldere mening over het Videla-regime en Zorreguieta te formuleren. Toen bekend werd dat de laatste (samen met zijn vrouw) in november vorig jaar op visite was geweest bij koningin Beatrix, eiste SP-Kamerlid Agnes Kant van minister-president Kok een standpunt over de kwestie. Met het iets te bondige antwoord van de premier ('Het was een privé-bezoek en het is volstrekt normaal als ouders van goed bevriende kinderen met elkaar willen kennis maken') nam de SP-fractie geen genoegen. 'Is het gepast en gewenst dat een ex-lid van de Videla-junta zich vrijelijk op Nederlandse bodem kan bewegen?' vroeg Kant tijdens het mondelinge vragenuur op 5 december. Kok vond die vraag echter 'niet relevant' en weigerde voorts om namens het kabinet een standpunt over de Argentijnse beulen in te nemen dan wel uit te spreken. Daarmee was hij nog niet van de kwestie af, want openlijk sprak GroenLinks-Kamerlid Halsema haar verbazing uit over zijn ogenschijnlijk apathische houding. 'Vindt u dat mensen die bestuurlijke verantwoordelijkheid hebben gedragen onder een regime dat misdrijven tegen de menselijkheid heeft gepleegd welkom zijn in Nederland?' vroeg ze. Waarop Kok (tamelijk nietszeggend) antwoordde: 'De heer Zorreguieta reist veelvuldig; hij is ook in de Verenigde Staten, Zwitserland en België geweest.' Een discussie over de affaire vond de premier pas nodig 'als zich een moment zou voordoen waarop ik de Kamer van belangrijke feiten op de hoogte moet stellen'. Maar of er daadwerkelijk een onderzoek is gestart naar de betrokkenheid en verantwoordelijkheid van Zorreguieta bij junta-misdaden moest hij in het midden laten.

'Hem valt in ieder geval moreel veel te verwijten. Daarom móét de Nederlandse regering wel een standpunt innemen'

Voormalig aanklager Julio Strassera, die tegen een aantal Argentijnse generaals processen aanspande, zei vorig jaar in dagblad Trouw niet uit te sluiten dat ook burger-ministers hebben aangezet tot moorden en martelingen. 'In de sfeer van verdachtmakingen is het heel goed voorstelbaar dat ze informatie hebben gegeven over mensen die het regime niet welgevallig waren.' Toch is het volgens Edwin Koopman maar zeer de vraag of dat met onderzoek ooit hard te maken is. 'Het wordt heel moeilijk om aan te tonen of Zorreguieta echt misdaden heeft begaan. Zelf ben ik al eens in de archieven gedoken, maar heb niets kunnen vinden. Er is waarschijnlijk niks op papier gezet en ook als dat wel zo was, hebben de militairen natuurlijk een grondige opruiming gehouden. Toch kan je stellen dat Zorreguieta in ieder geval moreel veel te verwijten valt. Daarom móét de Nederlandse regering wel een standpunt innemen.' ●

Bron: SP- Rob Janssen